

BOKTIPS

ÅRSTAFRUNS DOLDA DAGBÖCKER

På lagom promenadavstånd från vårt hem på Södermalm i Stockholm ligger den herrgård vid Årstaviken där Märta Helena Reenstierna bodde för runt två hundra år sedan. Den ligger där mitt i det så typiskt vackra sörmländska landskapet. Miljön är idylliskt lantlig och ändå så nära storstan, bara över bron, på cykelavstånd.

Under tidens gång har huvudbyggnaden förstås förändrats men av det som ännu finns kvar är det möjligt för den nyfikne att fortfarande upptäcka intressanta detaljer som påminner om en äldre tid.

Märta Helena Reenstierna, 1753-1841, "madammen" som bodde på Årsta herrgård, var nära vän med Carl Michael Bellman (broder Movitz kallad) och andra av tidens kända kulturprofiler i Stockholm. För eftervärlden har "Årstafrun" som hon ofta kallats blivit ihågkommen för sina noggrant förda dagböcker. Kristina Ekerö Erikssons spännande och läsvärda biografi om Märta Helena Reenstierna från 2010 finns nu i pocketutgåva från Norstedts förlag.

I mer än 50 års tid, från senare delen av 1700-talet till tidiga 1800-talet skrev Årstafrun så gott som dagligen, och sammanlagt omfattar hennes anteckningar mer än 5000 sidor; en ovärderlig historisk källa av stor betydelse i olika sammanhang såväl för forskning som för berättelser och filmmanus.

Exempelvis i TV-serien "Anno 1790", som kunde ses under hösten och vintern, har en hel del detaljer kring handling och miljö hämtats från just Märta Helenas ingående beskrivningar av sin samtid. Lars Widding kan också nämnas som en av författarna som inspirerats av hennes dagböcker.

Det som framför allt är så unikt med dagböckerna är att de ger en detaljerad information om hur livet levdes på en herrgård och hur ett större hushåll skulle skötas och förvaltas. Här finns otaliga praktiska anvisningar som beskriver sysslor som byk och bak, tobaksodling och annat som tillhörde vardagen på Årsta gård.

Inom etnologi och historia har också dagböckerna bidragit med unik information om traditioner såväl till vardags som till fest; här får man veta vad som åts, hur man klädde sig, hur man levde. Som tur är räddades Märta Helenas dagböcker till eftervärlden, böckerna som var hopbundna av lösa folioark fick gå i arv i slakten och tack vare denna försiktiga hantering kunde dagboken i sin helhet 1946 skänkas till Nordiska Museets arkiv. Sedan dess har den varit tillgänglig för forskare och en intresserad allmänhet.

Nu innehåller dagböckerna inte bara information av materiell art utan här finns också en unik möjlighet att komma dess kvinnliga författare in på livet, man får helt enkelt inblick i hur en kvinna tänkte och kände för tvåhundra år sedan.

Trots att Märta Helena var en adlig högreståndsfru var hennes liv knappast sorglöst eller enkelt. I tjugooårsåldern kom hon till Stockholm från Småland och flyttade in hos släktingar i Gamla stan. Pigg och nyfiken på livet deltog hon snart i stadens kulturliv där baler och allehanda nöjen hörde till.

Efter några år gifte hon sig med ryttmästare Christian Henrik von Schnell som vid den tiden blivit ägare till Årsta herrgård. Paret hann med tiden få åtta barn men bara ett av barnen nådde vuxen ålder. Att förlora inte mindre än sju barn var en ofattbar tragik. Dessutom

Detta verk är licensierat under Creative Commons Erkännande-Icke-kommersiell-Ingå bearbetningar 2.5 Sverige licens. För att se en kopia av denna licens, besök <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/se/> Verket har publicerats i www.globalarkivet.se.

överlevde Märta Helena även denna ende son liksom sin man. Med tanke på detta kan man nog säga att hennes öde var minst sagt bistert. Hennes litterära liv i dagböckerna kan nog ses kompensatoriskt.

Men det som jag trots alla svåra umbäranden som Märta Helena får gå igenom dock finner mest unikt och intressant i Kristina Ekero Erikssons kunniga beskrivning och bearbetning av dagböckerna, är hur tidens, 1800-talets nya influenser och tankegångar påverkar livet för Årstafrun.

På flera sätt känns hon modern och nytänkande vilket säkert hänger samman med att fru Reenstierna levde i en tid med omvälvande förändringar. Franska revolutionen bryter ut 1789 och Gustav III mördas i mars 1792 vilket resulterar i att tidens rådande tankar och idéer sätts i gungning och sociala grupperingar finner nya positioner.

Industrialismen vinner allt mer mark på kontinenten och radikala idéer kommer att genomsyra samhällets alla plan och så även i Sverige. En mer modern människa som vi idag kan känna igen oss i danas under denna epok och Årstafrun hör onekligen till denna skara.

I de omvälvande förändringar som nu sker agerar Märta Helena långt ifrån som en omedveten, passiv och världsfrånvärd societetsdam som har långtråkigt och lägger sin patiens (ofta skildras ju överklassens damer så). Nej, istället är hon driftig och styr och ställer på gården i Årsta. Utan att skämmas blandar hon morskt sig i tidens politiska debatter, trots att detta ansågs vara männens domän. Man kommer ofrånkomligen att tänka på pionjären Valfrid Palmgren.

Självklart kunde Märta Helena också i egenskap av sin ställning få respons för sina åsikter och sitt samhällsengagemang men hon bör ändå få en eloge för att hon modigt stod för sina åsikter och ideal i alla väder. Ibland radikala, ibland konservativa.

Bild: Märta Helena Reenstierna
Foto: The Commons, Wikipedia

Sist men inte minst var hon en hejare på att ställa till med fest. Hon skriver sånger, leker charader och ger bort presenter som exempelvis levande orrar och svanar med en energi som står härliga till. Lite av detta är kanske också charmen med den lekfulla och kulturella gustavianska tiden. Trots all fattigdom och elände fanns ett stort mått av fantasi och lek inbakad i den tunga vardagen, kanske som ett sätt att överleva. Antikens myter och berättelser genomsyrar och förgyller tillvaron såväl för rik som för fattig vilket framför allt märks i sång och dikt. Bellmans epistlar talar för detta.

Det må ha varit skitigt och fattigt och hårt att leva men fantasi och esprit saknades knappast under denna spännande epok av den svenska historien. Kultur och bildning värderades högt. Kanske ett värdefullt förhållningssätt att fundera på för oss också idag.

Annsofi Lindberg

Annsofi Lindberg är fil.mag. och bibliotekarie på Röda korsets högskola